

До Председателя на Научно жури,
определено със Заповед № Р-109-
35/07.02.2024 г.
на Ректора на МУ – Варна

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. Златка Борисова Стойнева-Паскалева, д.м.,
МФ - СУ „Св. Кл. Охридски“ и МФ - МУ - Пловдив, член на научно жури съгласно
Заповед № Р-109-35/07.02.2024 г. на Ректора на МУ – Варна и
на основание на Протокол № 1/19.02.2024 г.

на дисертационния труд

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
в област на висше образование 7. „Здравеопазване и спорт“, професионално направление
7.1. „Медицина“, научна специалност „Професионални болести“

Автор: д-р Димитринка Росенова Димитрова

Форма на докторантурата: редовна

Научна организация: Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ — Варна

Тема: Професионални рискови фактори в епидемиологията на мозъчните инсулти

Научен ръководител: проф. д-р Веселинка Димитрова Несторова, д.м.

I. Процедура на защитата

Представеният комплект с документи е в съответствие с Правилника за придобиване на общообразователната и научна степен (ОНС) „доктор“ в МУ - Варна.

Д-р Димитринка Росенова Димитрова е преминала през всички процедури, предвидени в Правилника за развитие на академичния състав (РАС) на Медицински университет (МУ) „Проф. д-р Параскев Стоянов“ - Варна. Представен е Протокол № 3/23.01.2024 г. от катедрения съвет (КС) на Катедрата по „Оптометрия и професионални болести“ при МУ- Варна, на който е взето решение за отчисление на редовната докторантка д-р Димитринка Росенова Димитрова с право на защита. Със Заповед № Р-109-35/07.02.2024 г. на Ректора на МУ - Варна на основание на доклад с Вх. № 102-287/23.01.2024 г. от проф. д-р Зорница Иванова Златарова-Ангелова, д.м.н. – Ръководител Катедра „Оптометрия и професионални болести“, с решение по Протокол № 218/01.02.2024 г. на Факултетния съвет и Доклад с Вх. № 104-133/05.02.2024 г. от проф. Антония Славчева Димова-Йорданова, д.м. – Декан на Факултета по „Обществено здравеопазване“ в МУ „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна, на основание на чл. 24, ал. 6 и чл. 30, ал. 3 от Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), чл. 68, ал. 1 от Правилника за РАС в МУ – Варна се отчислява с право на защита д-р Димитринка Росенова Димитрова – докторантка в редовна форма на обучение в докторска програма „Професионални заболявания“, професионално направление 7.1 Медицина, зачислена със Заповед № Р-109-46/31.01.2020 г.

Предоставени са копия от Протокол от 12.04.2021 г. в изпълнение на Заповед № Р-109-127/05.04.2021 г. на Ректора на МУ - Варна относно успешно положен изпит за покриване на докторантски минимум по специалността „Професионални болести“ и по чужд език в платформата Blackboard с владеене на ниво минимум B1 (CEFR) за докторантски минимум съгласно Заповед № Р-100-30/ 19.01.2021 г., изменена със Заповед № Р-100-296/ 18.05.2021 г.

Д-р Росенова притежава задължителните регистрирани профили в ORCID с ID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0002-8169-8898> и в Google Scholar на интернет адрес:

<https://scholar.google.com/citations?user=nqB5F8wAAAAJ&hl=bg>, както и в научната база данни – Researchgate с интернет адрес: <https://www.researchgate.net/profile/Dimitrinka-Rosenova-2/research>

Създадени са информационни карти в регистъра на Националния център за информация и документация (НАЦИД) на български и английски език (на електронен носител – флаш памет) в Word.

Приложила е свързани с темата на дисертационния ѝ труд 3 публикации и 6 участия в научни форуми, с което отговаря на изисквания брой качествени и количествени критерии, определени в Правилника за РАС в МУ - Варна.

II. Кратки биографични данни и кариерно развитие

Д-р Димитринка Росенова Димитрова е родена през 1989 г. в гр. Генерал Тошево, където завършва средното си образование през 2008 г. През 2015 г. се дипломира в МУ – Варна като „магистър“ по специалността „Медицина“ (Диплома за висше образование ОКС „Магистър“, Серия МУВ № 003483, Рег. № 003534/11.11.2015 г.).

В своя стремеж за професионално израстване и развитие д-р Росенова придобива специалност по „Нервни болести“ през 2021 г. Има участия в квалификационни тематични курсове за следдипломно обучение: Педагогическа компетентност; Законова база, регламентираща обучението на докторанти; Методика на научноизследователската работа; Етика на научните изследвания; Статистически методи за обработка и представяне на данни; Комуникативни техники и презентационни умения и др.

Професионалният път на д-р Росенова започва през ноември 2015 г. като лекар-ординатор към Спешно отделение на МБАЛ „Св. Анна“- гр. Варна, където работи до м. юли 2016 г. През м. август 2016 г. е назначена като лекар-специализант във Втора неврологична клиника на УМБАЛ „Св. Марина“ ЕАД – гр. Варна. Академичната ѝ кариера стартира през 2020 г., когато след спечелен конкурс става докторантка в редовна форма на обучение по докторска програма „Професионални заболявания“ към УС „Професионални болести“, Катедра „Оптометрия и професионални болести“, МУ- Варна, в професионално направление 7.1 Медицина.

Основните ѝ професионални и научни интереси са в областта на мозъчносъдовите заболявания, невровъзпалителните и демиелинизиращите болести на нервната система, електромиографията и професионалните нервни увреждания.

Д-р Росенова владее писмено и говоримо английски език.

Член е на Българския лекарски съюз и Българското дружество по неврология.

III. Публикации и научна дейност

Д-р Росенова е автор на 3 пълнотекстови научни публикации, от които 2 в български периодични издания и 1 в чуждестранно издание по проблема на дисертационния ѝ труд. Тя е водещ автор на 1 от публикациите и трети автор на 2 от тях, което свидетелства за ролята ѝ при провеждането на изследванията, подготовката на публикациите и представянето на научните резултати в научните статии. Публикациите са през 2022 г. и 2023 г. и отразяват актуалността на тематиката.

Приложени са и 6 свързани с дисертацията активни участия в научни форуми, 1 от които е в национален конгрес с международно участие, 2 - в юбилейна научна конференция, 1 - в международна конференция, 1 - в български медицински форум и 1 - в чуждестранен медицински журнал, като в 1 от тях е водещ автор, във 2 е втори автор, в 1 - пореден 3 автор и във 2 от тях – пореден 4 автор.

IV. Структура на дисертационния труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е логично структуриран и е съобразен с възприетите у нас стандарти на дисертация за получаване на научната степен

“Доктор”. Разработен е в обем от 87 стандартни страници, съдържа 17 фигури, 17 таблици и 3 приложения, като включва: съдържание (2 стр.), съкращения (2 стр.), актуалност на проблема (1/2 стр.), литературен обзор (28 стр.), цел и задачи (2/3 стр.), работни хипотези (1/3 стр.), материал и методи (4 стр.), собствени резултати (20 стр.), обсъждане (7 стр.), заключение (1 стр.), изводи (1 стр.), приноси (1 стр.), литература (11 стр.), свързани с дисертационния труд публикации и участия в научни форуми (1 стр.) и 3 приложения (7 стр.).

Библиографската справка съдържа 156 източника, от които 3 на кирилица и 153 на латиница, съвсем актуална предвид това, че около 80 % от цитираните източници са от последното десетилетие.

V. Оценка на актуалността на дисертационния труд

Значимостта на представения дисертационен труд е предопределена от избора на темата за ролята на професионални рискови фактори в епидемиологията на мозъчните инсулти. Мозъчносъдовите заболявания са социално значими, сред водещите като причина за инвалидизация и смъртност, но и с нарастваща заболеваемост, разпространение и смъртност у нас и в световен мащаб. През последните 30 години се установява увеличение със 70% на инсултите при 43% смъртност, което дава основание на Световната организация по инсулт да го определи като „епидемията на 21 век“. Все по-често се появява в сравнително млада възраст (преди 50 години), което безспорно се отразява негативно върху социално-икономическото развитие поради засягане и на хора в най-активната им трудоспособна възраст. България е сред водещите по заболяемост и смъртност от мозъчносъдови заболявания в света. Ето защо проучванията за ролята не само на общоприетите основни и допринасящи незаменяеми и заменяеми мозъчносъдови рискови фактори, но и за преоценка на влиянието на професионалните вредности и фактори на работната среда и трудовия процес са иновативни, актуални и важни за успешната профилактика, ранната диагностика и адекватния контрол на острите мозъчносъдови нарушения като значим съвременен проблем.

Несъмнено разработваният в дисертационния труд проблем в научно-теоретично и научно-приложно отношение е актуален и значим.

VI. Литературен обзор

В литературния обзор д-р Росенова критично и задълбочено е проучила основни съществени документални източници, свързани с темата, систематизирано и синтезирано е изложила аналитично и обобщила научната информация по проблема, като е извела и посочва областите с необходимими допълнителни изследвания. Изложението се характеризира с логическа последователност и достатъчна конкретност при представянето на публикувания чужд опит върху рисковите фактори за настъпване на остри мозъчносъдови нарушения и произтичащото от тях нарушено качество на живот на пациентите. Открити са недостатъчно изяснените аспекти и все още спорни въпроси основно по отношение на обуславящите инсулта рискови фактори, в това число и недостатъчно проучените професионални вредности (стресът и факторите на работната среда и трудовия процес като тежки метали, органични замърсители, пластмаси, силициев диоксид, умствен или физически труд, репетитивни дейности, статично и динамично физическо натоварване, сменен режим на труд, работа предимно на закрито или на открито, трудова норма), влияещи върху епидемиологията на мозъчните инсулти. Подчертана е социално-икономическата значимост на мозъчносъдовата болест, особено поради нарастващия ѝ относителен дял сред населението в трудоспособна възраст с риск за инвалидизиране до края на живота и произтичащата от това необходимост от изясняване ролята и професионалните рискови фактори. Основният дял от цитираните източници са от последното десетилетие.

Обзорът представя авторката като добре информиран изследовател, който познава същността на проблема, анализира, и оценява творчески и критично достъпните

литературните източници, обобщава информацията и представя недобре изяснените въпроси. Това ѝ позволява да формулира в съответствие със съвременните научни търсения в това направление ясна научнообоснована цел на своя труд, а именно: „Да се проучи ролята на професионалните рискови фактори в епидемиологията на мозъчните инсулти при пациенти в работоспособна възраст“.

Задачите са конкретни и реалистични, добре дефинирани и адекватни на поставената цел, а именно: да се идентифицират пациентите с инсулт в работоспособна възраст чрез анализ на образни и лабораторни изследвания; да се уточнят рисковите фактори за мозъчносъдова болест - пол, възраст, придружаващи заболявания, вредни навици и проучат рисковите фактори на работната среда и трудовия процес, асоциирани с мозъчносъдовите заболявания, вкл. умствения и физически труд, професионалния стрес.

Логично са изведени три работни хипотези за зависимост между продължителния над 30 години общ трудов стаж и риска от инсулт; за по-висок риск при работещите с предимно физически труд и при болните с вредни навици (тютюнопушене и прием на алкохол).

VII. Материал и методи

Проучването включва 351 пациенти с остър инсулт в трудоспособна възраст между 18 и 64 годишна възраст. Въз основа на: попълнена от пациентите анкетна карта, снета анамнеза, физикален и неврологичен статус, са анализирани следните рискови фактори: неизменяеми - възраст и пол; изменяеми - хипертонична болест, захарен диабет, ритъмно-проводни нарушения, хронична сърдечна недостатъчност, исхемична болест на сърцето, други сърдечни заболявания, дислипидемия; поведенчески - тютюнопушене и употреба на алкохол; професионални – общ трудов стаж, професия, тежест, напрежение, работна поза, работни движения, режим на труд и почивка, микроклимат, механични колебания (вибрации, шум), прах, химични вредности, стрес. На всички пациенти са извършени клинични лабораторни изследвания, КТ и/или МРТ и приложени скали за оценка нивото на съзнанието – Glasgow-Liege Coma Scale (GLCS) и за тежестта на инсулта - National Institute of Health Stroke Scale (NIHSS).

Приложеният комплекс от изследователски методи позволява да се постигне целта и да се получи адекватен отговор на поставените задачи в дисертационния труд.

VIII. Основни резултати и приноси на дисертационния труд

Резултатите са коректно описани, систематизирани, структурирани, добре илюстрирани и отговарят на поставените задачи. Получените данни са обработени посредством съвременни статистически методи за пълноценна и достоверна оценка на данните и успешно анализирани съобразно формулираните хипотези.

Установена е достоверно по-високи честоти на болните с инсулт от мъжки пол (68.9%) и на болните между 52-64 годишна възраст.

Чрез анализ на съдовия рисков профил на пациентите е регистрирана висока честота на артериална хипертония, дислипидемия, захарен диабет, сърдечна недостатъчност, исхемична болест на сърцето и предсърдно мъждене като инсултът е в правопрпорционална корелационна зависимост от съпътстващата дислипидемия ($p=0.001$).

При изследвания контингент инсултът е статистически значимо по-често проявен сред пациентите с по-дълъг трудов стаж (>30 години), асоциирано и с възрастта.

Проучването сочи, че честотата на инсулта е достоверно по-висока при пациентите с вредни навици като тютюнопушене ($p\leq 0.05$) и употреба на алкохол ($p\leq 0.02$), при работещите, упражняващи професии с “предимно физически труд“, с работа „на закрито“, с динамична работна поза, с еднообразни движения и липса на норма за изпълнение в условията на труда.

Не се установява значимо влияние на продължителността на работния ден, стреса и режима на труд сред изследвания контингент.

Тенденцията за намаляване на оценъчните точки по скалата на NIHSS в динамика при изписване на пациента спрямо тези при постъпването му показва подобряване на функционалния дефицит и съответства на по-добра прогноза с възможност за възстановяване в дългосрочен план.

В обсъждането на резултатите от проучването д-р Росенова съпоставя критично собствените резултати с тези в съвременните специализирани литературни източници като подчертава новостите, анализира разликите и посочва потвърдителните данни, установени в дисертационния си труд.

В заключение са обобщени най-важните резултати от проучването върху ролята на изменяемите и неизменяемите болестни, демографски, социални, съдови и професионални рискови фактори за мозъчносъдовата заболяемост сред пациентите в трудоспособна възраст с акцент върху продължителността на трудовия стаж и работата на закрито и достоверните корелационни зависимости между работните фактори („предимно физически труд“, динамична работна поза, еднообразни движения, липса на трудова норма) и инсульта.

Синтезирани са шест ясно формулирани извода, които отразяват точно резултатите от проведеното проучване и отговарят на поставените цел и задачи.

Приемам изведените от самата дисертантка приноси с научно-теоретичен и научно-практически характер – за първи път у нас е проведено задълбочено проучване за влиянието на професионални фактори върху епидемиологията на инсульта при пациенти в работоспособна възраст; анализирана е по-обстойно връзката между нивата на професионален стрес и острите нарушения на мозъчното кръвообръщение; анализирана е степента на възстановяване на функционалния дефицит след острия инсулт чрез сравнението му преди хоспитализация с този след дехоспитализация на изследваните пациенти.

С потвърдителен характер са: ролята на съдовия рисков фактор - дислипидемия и демографските рискови фактори - възраст и пол, за повишаване на честотата на инсульта; висока честота на инсульта при по-дълъг трудов стаж, при предимно физически труд, еднообразни движения, динамична работна поза и липса на трудова норма.

Заложените в дисертационния труд научни хипотези, дефинирани задачи и обобщенията на получените резултати са оригинални и автентични.

Изследването и писмената теза са собствена разработка на докторантката.

Съществува логическа и смислена връзка между отделните части на дисертацията.

Стилът на дисертационния труд е стегнат, ясен, разбираем и аналитичен.

Литературните източници са подредени и номерирани съгласно изискванията на редакторите на научните медицински списания (т. нар. “Vancouver” стил), като препратките са обозначени с арабски цифри.

Авторефератът е структуриран в съответствие с изискванията, като съдържанието му отговаря напълно на дисертационния труд. Онагледен е с 16 таблици, 17 фигури и 3 приложения.

IX. Критични бележки и препоръки

Минималните пропуски и грешки в цитирането на литературните източници и списъка с използваната литература не нарушава достойнствата на дисертационния труд на д-р Росенова.

Дисертантката би могла да продължи своето проучване сред повече пациенти с мозъчен инсулт и да подготви публикации по този интересен и актуален проблем и в международни научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация.

IX. Заключение

Дисертационният труд на д-р Димитринка Росенова Димитрова е на актуална не само за нашата страна тема за асоциираност на мозъчния инсулт с професионални вредности и фактори на работната среда и трудовия процес, с неизменяемите и изменяеми съдови рискови фактори, изработен е задълбочено и изчерпателно, представя научни и научно-приложни резултати и заключения с оригинален принос в науката и отговаря на всички изисквания на ЗРАСРБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за РАС в МУ - Варна.

Дисертационният труд показва, че докторантката д-р Димитринка Росенова Димитрова притежава задълбочени теоретични познания и професионални качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Всичко това ми дава достатъчно основание убедено да дам своята **положителна оценка** за рецензирания дисертационен труд и да предложа на уважаемите членове на почитаемото научно жури да дадат своя **положителен вот** за присъждането на д-р Димитринка Росенова Димитрова на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование 7. „Здравеопазване и спорт“, професионално направление 7.1. „Медицина“, научна специалност „Професионални болести“ в Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна.

05.03.2024 г.

Изготвила рецензията:

Проф. д-р Златка Стойнева-Наскалева, д.м.,
член на Научното жури

Заличено на основание чл. 5,
§1, б. „В“ от Регламент (ЕС)
2016/679